

Konstitutionell kris

För att få perspektiv på vad som händer i Härnösands stift när stiftsstyrelsen uppmanar biskopen att avgå, kan man gå till den lag om Svenska kyrkan som riksdagen antog innan skilsmässan kyrka-stat. Där står i andra paragrafen att Svenska kyrkan är en öppen folkkyrka som bedriver sin verksamhet »i samverkan mellan en demokratisk organisation och kyrkans ämbete». I Härnösand har uppenbarligen denna samverkan kollapsat, vilket blivit möjligt av flera principiellt viktiga orsaker.

En är att under de senaste decennierna har balansen mellan den demokratiska organisationen och kyrkans ämbete sakta förskjutits, så att ämbetsbärarna alltmer kommit att ses som anställda tjänstemän. Av protokollet från Härnösands stiftsstyrelse framgår att skälet till att avsluta biskopens anställning är att stiftsstyrelsen saknar förtroende för biskopen. Med andra ord, biskopen uppfattas som underställd stiftsstyrelsen, som då kan avskeda biskopen enligt regelverket såväl arbetsrättsligt som demokratiskt. Utdrag från stiftsstyrelsens protokoll finns under Pressklipp i detta nummer av SPT.

Demokrati är folkmakt, att folket genom valda representanter bestämmer och fattar beslut. Som det heter i grundlagen: »all offentlig makt utgår av folket». Ett beslut av valda representanter är således rätt i kraft av att folkmajoriteten står bakom det och kan därmed inte överklagas. (bortsett från några få överklaganden till Europadomstolen). Folkviljan är suverän. Men vad som är en god ordning i stat och kommun får komplicerade konsekvenser i kyrkan. Där finns inte bara demokrati utan också kyrkans tro och bekännelse.

Förskjutningen i balansen mellan förtroendevalda och ämbetsbärare har pågått under lång tid. Avgörande var kyrkomötesreformen 1982. Innan dess hade kyrkomötet 96 ledamöter varav 39 var biskopar och präster medan 57 var lekmän. Biskoparna var självskrivna, prästerna valdes av stiftens präster och lekmännen av elektorer. Det nya kyrkomötet kom att få 251 ledamöter, där varken biskopar eller präster är självskrivna. Till en början kunde biskoparna väljas till ledamöter men i dag är de inte valbara utan har endast närvaroplikt och yttranderätt.

Förskjutningen kan man även se i språkbruket. Under det gamla kyrkomötets tid talade man om den dubbla ansvarslinjen – biskopar och präster hade sitt specifika ansvarsområde medan lekmännen hade sitt. Den *dubbla* ansvarslinjen kom att ersättas av den *gemensamma* ansvarslinjen. Att ämbetsbärare och lekmän har *gemensamt* ansvar är å ena sidan självklart, å andra sidan markerade uttrycket den *dubbla* ansvarslinjen att de båda gruppernas ansvar inte var identiska utan komplementära. Inte minst gällde detta ämbetets ansvar för läran. I Kyrkans tidning (nr 41/2020) prövar Jonas Eek en ny formulering – »gemensamt uppdrag med olika ansvar» – för att finna en väg framåt.

Ämbetsbärarnas avgörande uppdrag har här att göra med att kyrkans tro, bekännelse och lära aldrig kan prövas i en omröstning. Kyrkomötets majoritet, hur stor den än är, kan inte ändra på vare sig trosbekännelse eller bibel. Även om den offentliga makten enligt svensk lag utgår från folket, så är kyrkan bunden av sin bekännelse, vilken i Kyrkoordningen (KO) preciseras till Bibeln, trosbekännelserna och bekännelseskriterierna. Ingen folkmajoritet kan ändra på detta. Då upphör kyrkan att vara Kristi kyrka för att likt socialdemokraternas Tro och solidaritet bli en allmänreligiös organisation. En sådan tendens syns allt tydligare.

Enligt sin bekännelse och som det heter i KO har Svenska kyrkan en episkopal struktur. Varje stift ska ledas av en biskop, vars uppgifter KO kortfattat anger som att vara ordförande i domkapitlet, viga präster och diakoner, utöva främjande och tillsyn och vara ett enhetens tecken i stiftet. Men i arbetet med KO 2000 brast man uppenbarligen i hur förhållandet mellan demokratisk organisation och kyrkans ämbete skulle se ut. Själva anställningssituationen för ämbetsbärarna har visat sig vara orimlig. Stiftsstyrelsen kan

som arbetsgivare åt sin biskop avsätta denne och kyrkorådet kan av samma skäl köpa ut sin kyrkoherde. Här är den kanske viktigaste orsaken till dagens obalans mellan ämbete och förtroendevalda. Att sedan främst socialdemokraterna och centern haft en motvilja mot biskopligt och prästerligt inflytande i de beslutande organen har ytterligare förstärkt obalansen.

Händelserna i Härnösand har gjort dessa brister i KO synliga. En partipolitisk majoritet, en ordförande eller vice ordförande, vilka saknar teologisk och ecklesiologisk kompetens, har ändå befogetheten att avskeda en misshaglig ämbetsbärare. En biskop måste man ha, men om man inte vill ha den man har så kan man avsätta denne.

Att detta är en konstitutionell kris är uppenbart. Kyrkans episkopala struktur är hotad. Biskopar, präster och diakoner är genom sin vigning förpliktade till kyrkans bekännelse och har ett särskilt ansvar för att kyrkan är trogen sin tro och bekännelse. De förtroendevalda är förpliktade främst till sitt partis program men också till att främja gudstjänstliv, undervisning, diakoni och mission. Uttryckt på ett annat sätt: i det demokratiska styrelseskicket utgår all offentlig makt från folket, medan i kyrkan utgår all makt från Jesus Kristus.

Situationens allvar framgår av att biskopsmötet uttalat att det som skett »står i konflikt med ecklesiologiska och demokratiska principer som hör till Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.» Med andra ord: stiftsstyrelsens beslut står i konflikt med Svenska kyrkans bekännelse. Men, och det är en del av problemet, biskopsmötet har ingen sanktionsmöjlighet gentemot stiftsstyrelsen. En biskop kan avsättas, men inte en stiftsstyrelse.

Situationen i Härnösand visar att det krävs en grundlig översyn av KO:s bestämmelser om ämbetet, dess plats och uppgifter. Då handlar det inte bara om frågor som vem som anställer eller kan avskeda utan främst om en grundläggande reflektion över biskopens, prästens och diakonens ämbeten. I de ekumeniska samtal som förts under 1900-talet finns mycket att hämta.

Ett utmärkt exempel är BEM-dokumentet från 1982, avsnittet om ämbetet (p. 29): »Biskopar förkunnar Ordet, presiderar vid sakramentsförvaltningen och övervakar ordningen på ett sådant sätt, att de fungerar som representativa pastoral ämbetsbärare med ansvar för uppsikt, tillsyn, kontinuitet och enhet i kyrkan. De har pastoral tillsyn över det område, vartill de kallats. De tjänar apostolicitet och enhet i kyrkans undervisning, gudstjänst och sakramental liv. De utövar ansvarigt ledarskap för kyrkans mission. De förbinder den kristna gemenskapen i sitt eget område med den vidare kyrkan och den universella kyrkan med sin egen gemenskap. I gemenskap med presbyterer och diakoner och hela församlingen är de ansvariga för den rätta förmedlingen av ämbetsmässig auktoritet i kyrkan».